

Tomás Miranda

Arguments

Un curs introductor a la Filosofia

PUV

Tomás Miranda Alonso

ARGUMENTS

Un curs introductori a la Filosofia

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Aquesta publicació ha comptat amb l'ajut de la Generalitat de Catalunya.

Esta publicación no puede ser reproducida, ni total ni parcialmente, ni registrada en, o transmitida por, un sistema de recuperación de información, en ninguna forma ni por ningún medio, ya sea fotomecánico, fotoquímico, electrónico, por fotocopia o por cualquier otro, sin el permiso previo de la editorial.

Títol original: *Argumentos*

Editorial Marfil i Publicacions de la Universitat de València, 2002

© Del text: Tomás Miranda Alonso, 2008

© De la traducció: Ofèlia Sanmartín Bono, 2008

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2008

Producció editorial: Maite Simon

Disseny interior i maquetació: Inmaculada Mesa

Disseny de la coberta: Celso Hernández de la Figuera i Maite Simon

Realització de ePub: produccioneditorial.com

ISBN: 978-84-370-6847-3

Posseir l'art de conversar pertany a les autèntiques persones. En cap activitat humana es necessita més la prudència, perquè és la més comuna de la vida. Ací es decideix guanyar o perdre. Si la prudència és necessària per a escriure una carta, que és una conversa pensada per endavant i per escrit, encara més en la conversa ordinària on un s'examina de discreció de manera precipitada! Els perits prenen el pols de l'ànim en la llengua, i el Savi en va dir: «Parla si vols que et conega». Alguns creuen que l'art de conversar és no tenir art i que la conversa ha de ser folgada com la roba. Així s'ha d'entendre entre els que són molt amics. Quan té lloc entre persones de respecte, ha de ser més substancial i indicar la molta substància de la persona. Per a encertar-hi, cal ajustar-se al caràcter i a la intel·ligència dels que intervenen. No cal pretendre ser censor de paraules, perquè serà tingut per gramàtic i pedant; tampoc fiscal de frases, perquè tots evitaran el tracte. Quan es parla importa més la discreció que l'eloqüència.

(B. GRACIÁN: *El arte de la prudencia*, Madrid, Ediciones Temas de Hoy, 1994, pp. 86-87)

Índex

Preàmbul: *Arguments*, un curs introductori a la filosofia

Introducció: Com es pot justificar una opinió o una acció?

1. L'estudi dels arguments: diverses perspectives

1. Per a què necessitem els discursos argumentatius?
2. Es pot convèncer sense vèncer?
3. Però també hi ha ciències que s'ocupen dels arguments?
4. La retòrica, o l'art de convèncer sense enganyar
5. Es pot convèncer sense persuadir? Es pot persuadir sense convèncer?
6. Són igualment respectables totes les opinions?
7. Perspectives teòriques per a l'estudi dels arguments

2. Estructura dels arguments: aproximació logicodialèctica

1. Elements constructius d'un argument
2. Quin esquema cal seguir en una dissertació argumentativa?
3. Típics tòpics
4. Etapes i regles del diàleg argumentatiu

3. Esquemes argumentatius

1. El bosc de les fal·làcies
2. Arguments que estableixen relacions causals
3. Arguments per analogia, o com raonar sobre un tema que s'assembla significativament a un altre
4. Anàlisi formal d'arguments
4. Propostes per a l'acció
  1. El pensament crític ha de ser dialògic
  2. Però criticar, què?
  3. A què m'obliga la participació en una comunitat de diàleg argumentatiu?
  4. Com es poden establir unes normes que ens permeten viure junts d'una manera desitjable?
  5. L'imperatiu moral pressuposat per l'ètica discursiva
  6. Estat de dret: poder sotmès a la raó, o raó sotmesa al poder?
  7. Estat de dret: l'àmbit de les certes discutibles
  8. Com es pot democratitzar la societat globalitzada en què vivim?
5. Proposta d'activitats
6. Bibliografia (per a continuar llegint)

Preàmbul

***Arguments*, un curs introductori a la filosofia**

Una de les funcions que la matèria de Filosofia ha d'acomplir és potenciar la *capacitat de pensar de manera coherent i autònoma, adoptant davant els problemes una actitud personal*. Tan substantiva és aquesta funció que, siga quina siga la pràctica docent, no hauria d'evitar-se si no es vol deixar de banda la possibilitat mateixa d'introduir en *filosofia*. Aquesta actitud, reiteradament recollida en els decrets reguladors d'aquesta matèria a partir de la Llei de 1970, no és fruit del capritx ni arbitrària, sinó que, al contrari, ha de poder ser raonada i justificada mitjançant arguments en contextos de diàleg, on es potencia l'exercici de la raó com a instrument de persuasió. Ara bé, qui vol introduir-se en l'estudi de la filosofia, com qui vol organitzar la seua vida, ha d'aprendre a fer servir la raó, llavors, aquest decret reconeix, «hauran de conèixer, almenys de manera pràctica, les principals regles de la lògica». D'altra banda, entre els objectius propis d'aquesta matèria té un lloc bàsic el d'*argumentar de manera racional i coherent* els propis punts de vista, utilitzant el *diàleg* com a marc apropiat per a tenir en compte altres opinions i poder desenvolupar més i millor un pensament crític. Conseqüentment, entre els continguts d'aquest camp de coneixement s'inclou el coneixement de les regles que possibiliten una argumentació coherent i rigorosa; regles que són objecte d'estudi de la lògica, tant formal com informal.

El llibre *Arguments* presenta materials i exercicis per a donar resposta a aquestes necessitats educatives que la

Filosofia ha d'assumir de manera prioritària. D'acord amb la línia de la collecció, el tractament dels problemes es fa a partir de textos de procedència diversa, capaços de plantejar la qüestió que s'ha de tractar en connexió, per exemple, amb els interessos dels joves de Batxiller, o amb els problemes propis de la nostra societat i del moment històric. Els textos escollits en aquest llibre pretenen ajudar els estudiants a pensar sobre els arguments, en la mesura que es converteixen en objecte de la seua reflexió, i a conèixer les regles lògiques que cal utilitzar en la seua construcció i avaluació. La lectura i l'anàlisi d'aquests textos a l'aula també haurien de contribuir al desenvolupament d'una actitud compromesa apassionadament per l'exercici d'una racionalitat que, per descomptat, és encarnada, perquè té a veure amb la nostra constitució biològica, és contextual, provisional i fal·lible. Estem parlant d'una racionalitat comunicativa, que es constitueix en diàleg, d'una racionalitat crítica, l'única disposició sobre la qual es pot confiar la millora i la consecució de la cohesió i l'articulació socials.

L'heterogeneïtat dels textos presentats mostra que el tema objecte del nostre estudi ha ocupat un lloc central en la tradició filosòfica; al mateix temps, els textos extrets de la premsa i de revistes pretenen mostrar que la reflexió sobre l'argumentació no es pot fer des del buit formal, sinó analitzant raonaments concrets amb què l'home i la dona actuals pensen la realitat d'avui i amb els quals justifiquen decisions importants que afecten l'organització personal i social de la nostra vida. Hem procurat que els textos d'actualitat seleccionats no es referisquen a problemes excessivament circumstancials, ja que aquests podrien perdre l'interès passat un cert temps; en realitat, aquests textos s'obrin i, al mateix temps, obrin els problemes propis d'un curs introductor de filosofia. Almenys creiem que

aquesta forma d'endinsar-se en la filosofia és la més adequada. Del que sí que podem oferir garantia és del caràcter incentivador del diàleg i de la reflexió d'aquest curs de filosofia que, en realitat, s'obri sobre la totalitat del temari oficial adoptant la lògica de l'argumentació.

En el primer capítol s'exposen els fins de l'argumentació, la qual es presenta com una acció encaminada a l'entesa aconseguida per mitjà de raons i susceptible de crítica. La lògica és la disciplina que des d'Aristòtil s'ocupa d'estudiar les regles dels arguments. Però aquests poden ser considerats com a estructures formals ideals (dimensió sintacticosemàntica) o com a exemplars concrets que utilitzem en un context determinat i amb unes intencions particulars (dimensió pragmàtica). El primer punt de vista ha sigut l'adoptat per la *lògica formal*, i el segon, per la *lògica informal* o *teoria de l'argumentació*, el que antigament s'anomenava *retòrica*. Aquesta disciplina ha tingut mala premsa, perquè s'ha presentat, ben sovint, com un conjunt de recursos estilístics encaminats més aviat a embellir el discurs i a persuadir, sense interessar-se per *la veritat* del que es diu i, en molts casos, servint exclusivament als interessos d'un o altre poder (eclesiàstic, econòmic, d'un grup social). Però a mitjan segle XX, coincidint també amb l'interès que el llenguatge ordinari i la seua dimensió pragmàtica cobra entre els filòsofs, ressorgirà una retòrica (la *nova retòrica*) que, com en Plató i Aristòtil, té a veure amb *la dialèctica i la veritat* o, millor dit, amb la versemblança. El nostre interès en aquest llibre se centra més en la consideració dels arguments tenint en compte la seua dimensió pragmàtica (lògica informal), encara que també hem introduït algunes consideracions pertanyents a la lògica formal; les valoracions de les diverses pràctiques docents associades a la difusió de la primera edició d'*Arguments* han posat en relleu que la

motivació generada per aquestes consideracions i pel context d'anàlisi han requerit ampliacions que han comptat amb una excel·lent recepció per part de l'alumnat que, adoptant altres estratègies i les formes tradicionals del programa de filosofia, sol ser poc favorable als tractaments formals.

El tractament que fem dels arguments i l'elenc de problemes que presentem dista molt de ser complet. El caràcter limitat de l'extensió d'aquest material ens ha obligat a seleccionar els aspectes que hem considerat més bàsics i més interessants per a ser tractats en el curs de Filosofia, la finalitat del qual és *introduir* comptant únicament amb les motivacions intel·lectuals personals. Hem de confiar que aquest punt de partida i l'interès del tema puguen donar de si o generar altres motivacions més estrictament filosòfiques. Tot s'ha fet assumint que no tenim cap raó per a exigir o pressuposar des de l'inici de curs que l'alumne d'aquesta matèria, siga comuna o no, tinga vocació filosòfica i, en funció d'aquesta, en regule la presència i participació a l'aula. Ara bé, com reconeixia José Gaos en «La filosofía y sus públicos»,^[1] no tenir vocació filosòfica no vol dir que els alumnes no posseïsquen inquietuds intel·lectuals. Aquestes inquietuds han estat clarament considerades en l'organització d'aquest curs i, sobretot, han de ser considerades en el seu desenvolupament.

En el segon capítol ens ocupem de l'estructura dels arguments i de les dissertacions argumentatives. Analitzem els diversos elements de què consten i prestem especial atenció al paper important que els llocs comuns (tòpics) acompleixen en el procés argumentatiu. La perspectiva adoptada per a estudiar els arguments és la pragmadialèctica, és a dir, considerem l'argumentació com un acte de parla (dimensió pragmàtica) en el qual se

cerquen, es presenten i es contrasten raons per a justificar els nostres coneixements i les nostres accions en el context d'un diàleg (dimensió dialèctica). Concloem amb l'exposició de les etapes i de les regles que s'han de respectar en tot diàleg argumentatiu.

En el capítol tercer s'analitzen diverses mostres argumentatives. Considerem *fal·laç* un argument quan violenta les regles del diàleg argumentatiu, exposades en el capítol segon, per a evitar la consecució del seu propi fi. Per això, la decisió de si un argument determinat és o no una fal·làcia cal prendre-la tenint en compte el context comunicatiu en què es produeix. També dediquem atenció als raonaments analògics i als que s'utilitzen per a establir una relació de causa-efecte. Finalment, ens ocupem d'alguns esquemes argumentatius que poden ser analitzats tenint en compte només la seua estructura formal, en virtut de la qual seran o no vàlids. Entre aquest tipus de raonaments mereixen una especial atenció els sil·logismes, tant per la importància que han tingut en la història de la lògica, com per la relativa freqüència amb què s'utilitzen en la vida quotidiana com a formes de demostració.

Finalment, dediquem l'últim capítol a presentar l'estreta relació que hi ha entre l'exercici d'una racionalitat argumentativa i el desenvolupament de la capacitat crítica de la raó. Pensem que l'aula i l'escola haurien d'esforçar-se per convertir-se en una comunitat d'investigació, on estudiants i professors pensen críticament la realitat que els ha tocat viure i, mitjançant el diàleg argumentatiu, tracten de donar i trobar sentit a l'experiència. La participació en una comunitat de diàleg d'aquest tipus exigeix el compromís amb uns determinats valors morals, sense els quals aquest no és possible. La construcció de la democràcia exigeix ciutadans que siguin capaços de

pensar críticament i de dialogar amb els altres per a construir, entre tots, formes de vida raonables.

Presentem, finalment, la relació estreta que es pot establir entre la teoria de l'argumentació i la fonamentació de l'ètica i del dret.

No cal analitzar tots els textos que apareixen en aquest llibre: el professorat pot seleccionar aquells que considere més interessants per al seu grup concret d'estudiants. El que sí que és convenient és seguir el mateix ordre de l'exposició. Després de llegir cada text convindria fer les activitats corresponents. Aquestes estan ordenades amb referència a cadascun dels textos que apareixen en el capítol, de tal manera que a cada text li correspon una activitat pensada per a formar un nivell tal de familiaritat amb el tema que faça possible la reflexió.

Aquesta proposta pot ser utilitzada de maneres molt diferents. A això contribueix la formulació d'activitats incloent-hi qüestions que bé obliguen a familiaritzar-se amb tècniques necessàries per a portar endavant el treball textual, bé contribueixen a posar en clar la comprensió prèvia de l'alumne dels problemes presentats en els textos o vinculats a aquests, bé a qüestionar les afirmacions formulades en els textos, bé a atorgar la necessària orientació o perspectiva que requereix la interpretació del text. En tots els casos hem procurat deixar clars els possibles objectius de l'anàlisi i de la discussió. D'aquesta manera considerem que s'exemplifica quelcom de fonamental: la pretensió d'argumentar i discutir és un model de conducta democràtic i necessari, a més de ser imprescindible en els procediments científics. Els grups de valoració[2] d'aquest material en la presentació de la primera

professor és insubstituïble. Al seu torn, aquesta tasca requereix, per exemple, construir coneixement a partir de

l'expressió per part dels estudiants d'«el que pensen»; el valor decisiu d'aquesta primera resposta s'identifica en pensar que aquesta resposta està present en el moment d'arrancada de la discussió i, al seu torn, en el moment final que ha de reconsiderar la posició de partida des de la posició teòrica guanyada.

Els textos i els exercicis proposats en *Arguments* plantegen qüestions i problemes que abasten la pràctica totalitat dels eixos temàtics del currículum de l'assignatura de Filosofia de primer de Batxillerat. Tan sols una concepció arcaica i excessivament vinculada als desenvolupaments editorials de llibres de text pot evitar guanyar els diversos temes i problemes de la manera en què ho fa *Arguments*; aquesta manera sempre deixa oberta la possibilitat d'arribar a distints nivells teòrics de desenvolupament, associats a les preguntes dels alumnes i a la tasca de magisteri del professor. Podem dir, doncs, que el llibre pot ser un bon instrument per a fer un curs *introdutori* de filosofia; en fer aquesta valoració ens veiem assistits pels judicis de diversos grups d'alumnes mitjançant una enquesta anònima: ens han confirmat que el curs els ha resultat interessant i, d'altra banda, que aconsegueixen un nivell de participació molt diferent del que estan habituats a tenir. Això suposa assumir que les reduïdes dimensions d'aquest material són les necessàries per a tot un curs, que l'anàlisi i la discussió dels seus textos i activitats, que respecten i compten *el ritme d'assimilació* i de *resposta* que l'estudiant té en aquest nivell de la seua formació, difícilment permet cobrir tot el contingut d'*Arguments*. Trencar aquest ritme d'assimilació-discussió no afavoreix de cap manera la formació de l'alumne de filosofia ni el seu possible interès en un futur immediat per les lectures de filosofia.

De la complexitat teòrica associada a *Arguments* cal adonar-se en considerar els temes que s'hi plantegen:

- *Temàtica relacionada amb l'epistemologia:*
  - El llenguatge. Usos del llenguatge. Llenguatge natural, llenguatge formal.
  - La lògica. Implicació lògica, implicació pragmàtica. Sil·logística. Lògica d'enunciats.
  - La ciència. La demostració científica. El raonament hipotèticodeductiu.
  - La veritat.
- *Temàtica relacionada amb l'antropologia:*
  - Identitat-diversitat.
  - Interculturalitat.
  - Naturalesa humana.
  - Igualtat de gèneres.
- *Temàtica relacionada amb l'estètica:*
  - La bellesa.
  - Valoració dels judicis estètics.
  - Funcions de l'art.
- *Temàtica relacionada amb filosofia moral i política:*
  - Virtuts: justícia, amistat, prudència. Ensenyament de les virtuts.
  - Tòpics morals. Prejudicis.
  - Valors. Jerarquia de valors.
  - Relativisme moral. – Hedonisme. Eudemonisme.
  - Ètica kantiana. Ètica del diàleg i del discurs.
  - Fonamentació de normes. Legalitat/moralitat.
  - Drets humans.
  - Estat de dret.
  - Neoliberalisme. Estat/individu.
  - Retòrica i política.
  - Globalització. Relacions internacionals.
  - Crítica social.